

Dzieje Grodu Przemysła©

„Towarzystwo Miłośników Miasta Poznania im. Cyryła Ratajskiego”

„Dzieje Grodu Przemysła”

*„Dzieje Grodu Przemysła”
Numer 4/Kwiecień 2012*

Mateusz Hurysz

Wkład Poznaniaków

do kultury światowej

Rola Poznańczyków w skarbcu ludzkości...

Część I – Wprowadzenie

M. H.

*Przedmiotem kultury będzie wszystko to, co przyjmie czysty i szlachetny
skarbiec ludzkości, co odrzuci to znaczy, że nigdy nim nie było.
Historia nie raz pokazała, co przetrwało,
a co zginęło w czeluściach i mrokach przeszłości*

Jeśli przyjrzymy się i głęboko zastanowimy nad panteonem wybitnych Poznaniaków i tym samym Wielkopolan oraz Polaków zauważymy, że wykształca nam się interesujący obraz, który jest odbiciem świadomości mieszkańców naszego miasta, bo tak wynika z ogólnej koncepcji kreowania tożsamości regionalnej przez ludzi nauki i kultury oraz władz miasta, samorządu i województwa.

Z tego wynika następująca logika, wręcz rzeczywistość.

Z początków istnienia miasta, a więc z okresu średniowiecza (zalicza się początki grodu miejskiego, przełom IX/X w. do około połowy XV w.) przeciętny Poznaniak powinien wymienić zaledwie kilka, góra kilkanaście osób, które uznać można za znaczące przede wszystkim w historii i dziejach miasta, z pewnością też Polski, czasami Europy, czyli rozumianego w skrócie myślowym świata.

Są nimi¹ (ujawszy chronologicznie): książę Mieszko I, biskup Jordan, król Bolesław Chrobry, biskup Unger, król Mieszko II, książę Bolesław Pobożny, książę Przemysł I, król Przemysł II, poeta Przeclaw Słota. Niestety poza Przemysłem I i II pozostałe postacie są kojarzone przede wszystkim z historią Polski, a nie Poznaniem. Z pewnością Bolesława Chrobrego można (jak na tamte czasy zaliczyć) do osób mających wkład w kulturę świata, ponieważ przyczynił się do odbicia zjazdu gnieźnieńskiego – wydarzenie w średniowiecznej Europie bardzo ważne.

W okresie nowożytnym (od około połowy XV w. do końca XVIII w., czyli przejścia Poznania w niewolę narodową na niemal 125 lata) wiele się wydarzyło, ale ponownie, jak weźniej, a może nawet jeszcze gorzej będzie wyglądała sytuacja z podaniem wybitnych Poznaniaków. Istnieje obawa, że gdyby przeprowadzić sondaż uliczny odpowiedzi by nie padały lub byłyby bardzo ubogie.

Szukając w literaturze możemy wymienić (chronologicznie): Józef Struś, Jan Ostroróg, Jan Lubrański, Jakub Wujek, Krzysztof Opaliński,

Bez wątpienia okres zaborów jest najlepiej rozpoznany i reprezentowany w osobach: Jan Henryk Dąbrowski, Paweł Edmund Strzelecki, Józef Wybicki, Karol Marcinkowski, Maksymilian Jackowski, Karol Libelt, Hipolit Cegielski, Marcełi Motty, Kazimierz Kantak, Feliks Nowowiejski i zasłużone rody takie jak: Działyńscy, Mielżyńscy, czy Raczyńscy.

Okres dwudziestolecia międzywojennego powinien kojarzyć się z takimi osobami, jak: Heliodor Świącicki, Józef Kostrzewski, Roger Sławski, Jarogniew Drwęski, Cyryl Ratajski.

II wojna światowa: Florian Marciniak, Marian Rajewski, Henryk Żegalski i Jerzy Różycki

Okres powojenny Kazimiera Iłkiewiczówna (okres poznański), Wiktor Dega, Arkady Fiedler².

Okres III Rzeczypospolitej odpada z powyższych rozważań, gdyż wchodzi tutaj za mały dystans czasowy i owe pojęcie *znani*. Aczkolwiek nie można mówić, że dotyczy to całości, bo takie wielkie osoby, jak o. Marian Żelazek, prof. Stefan Stuligrosz, prof. Lech Trzeciakowski są osobami znanymi i cenionymi.

W przeglądzie tym autor tekstu dystansuje się z utożsamianiem wybitny = znany, gdyż czasy dzisiejsze zupełnie pomieszały rangi pojęć. Dawniej wybitny był znany, dziś najczęściej znany nie jest wybitny, lecz kreowany przez grupę trzymającą władzę i kontrolę nad społeczeństwem. Stąd te wyostrenie terminów.

Spójrzmy dalej.

Gdyby zapytać się, który Poznaniak wniósł największy wkład do kultury świata, a więc tym samym zasługuje na miano największego Poznańczyka, bowiem wartość kultury należy do największych i najbardziej pożądanых cnót człowieka i jest ponadczasowym dorobkiem każdej cywilizacji, byłaby to kwestia nie do przejścia.

¹ Kryteria wyboru, zob. strona 12 tego tekstu.

² *Wybitni Wielkopolanie*, <http://regionwielkopolska.pl/wybitni-wielkopolanie.html?period=>, *Znani poznańskie*, <http://www.poznanczyk.com/poznanczanie5.html>

Tekst niniejszy nie ma celu, aby wybrać spośród wszystkich „tego największego”, gdyż takie założenie jest u podstaw zgubne. Wartości duchowe, a takie należy postrzegać myśląc przede wszystkim o kulturze nie poddają się rankingom, lecz żądzą się swoimi prawami i nie podlegają ocenie statystycznej.

Samo pojęcie kultury nosi swoje pochodzenie bezpośrednio ze świata starożytnego, kiedy człowiek po raz pierwszy w dziejach wytworzył w swojej cywilizacji podstawy dorobku myślowego, które zwiemy kulturą.

Ile razy słyszymy w różnych miejscach publicznych, w środkach masowych o kulturze? – i to nie rzadko w odniesieniu do postawy roszczonej z ust dorosłych do młodzieży i dzieci, że brak im kultury. Rzadko bijemy się w pierś mówiąc do siebie: *zachowałem/am się niekulturalnie*.

O kulturze napisano niezliczoną ilość artykułów, książek i prac naukowych z różnych dziedzin życia, w szczególności w naukach humanistycznych. Nie ma tutaj miejsca na przypomnienie tego zjawiska. Niemniej warto przekazać definicję terminu kultura i związane z nią aspekty, aby mieć to na uwadze podczas zapoznawania się z wkładem Poznaniaków w dzieje świata.

Czym jest więc kultura?

„Kultura (z łac. colere = „uprawa, dbać, pielęgnować, kształcenie”) – termin ten jest wieloznaczny, pochodzi od łac. cultus agri („uprawa ziemi”), interpretuje się go w różny sposób przez przedstawicieli różnych nauk. Kulturę można określić jako ogół wytworów ludzi, zarówno materialnych, jak i niematerialnych: duchowych, symbolicznych (takich jak wzory myślenia i zachowania).

Najczęściej rozumiana jest jako całokształt duchowego i materialnego dorobku społeczeństwa. Bywa utożsamiana z cywilizacją. Również charakterystyczne dla danego społeczeństwa wzory postępowania, także to, co w zachowaniu ludzkim jest wyuczone, w odróżnieniu od tego, co jest biologicznie odziedziczone³”.

Kultura w najszerszym zakresie jako zjawisko dotyczące człowieka jest badana przez dziedzinę wiedzy noszącą nazwę kulturoznawstwo. Jej różnymi aspektami zajmują się inne nauki, takie jak: filozofia kultury, historia kultury, antropologia kulturowa, etnografia, socjologia kultury, jak również memetyka. Co istotne w nauce, inaczej niż w języku potocznym oraz w kanonie zachowań i postaw pojęcie kultura nie ma usposobienie wartościującego.

Główne dziedziny kultury:

- a) **kultura duchowa:** wszelkie duchowe wytwory człowieka: wiedza, literatura i wszelkiego rodzaju piśmiennictwa, sztuka (sztuka plastyczna, teatr, film, muzyka, moda) – wszystko, co należy do wytworów umysłu (np. filozofia).
- b) **kultura materialna:** wszelkie materialne wytwory człowieka: technika, umiejętności praktyczne skupiające się na sferze przedmiotowej istoty ludzkiej.

Mówi się też o:

- **kulturze społecznej:** przyjęte normy moralne, które obowiązują w danej społeczności albo mają charakter uniwersalny, ideologia i jej oddziaływanie na jednostkę i masy społeczne, szeroko rozumiane uczestnictwo w życiu kulturalnym;
- **kulturze języka:** porozumiewanie się zgodnie z obowiązującymi zasadami i normami językowymi;

³ Hasło *kultura*, dz. cyt., [w:] <http://pl.wikipedia.org/wiki/Kultura>

- **kultura polityczna:** systemy wartości i wzorce zachowań (polityków, partii) biorących udział w wykonywaniu władzy państwowej lub aspirujących do tej roli w zakresie wszystkich działań mających służyć jednostce i ogółowi;
- **kultura fizyczna:** system zachowań i działania związane z dbałością o rozwój fizyczny człowieka (wychowanie fizyczne, sport i rekreacja, rehabilitacja ruchowa, turystyka).

Różnorodność pojmowania kultury

W starożytności *cultura* wiązała się dosłownie z uprawą roli, bądź hodowlą zwierząt i oznaczała dążenie do przekształcanie stanu zastanego zjawisk przyrody w stan bardziej użyteczny i przydatny człowiekowi. Do tego rozumienia dziś nawiązuje agronomia, która stosuje w swoich gałęziach metody wiążące się bezpośrednio z pierwotnym znaczeniem tego słowa: *kultura rolna*, *kultura bakterii*, bądź *monokultura*.

Dopiero wielki mówca rzymski Cyceron użył po raz pierwszy i to w nowym znaczeniu te pojęcie pod taką postacią, jaką dziś ją rozumiemy. W dziele „Disputationes Tusculanae” padło sformułowanie *cultura animi* (*uprawa umysłu*) w celu określenia pierwszej w literaturze koncepcji filozofii⁴:

„Czymże bez ciebie byłibyśmy nie tylko my, ale czym byłoby w ogóle ludzkie życie? Tyś pozakładała miasta, ty rozproszonych ludzi powołałaś do życia społecznego, ty zespoliłaś ich między sobą najpierw przez wspólne osiedla, później przez małżeństwa, a wreszcie przez wspólnotę mowy i pisma. Tyś wynalazczynią praw, nauczycielką dobrych obyczajów i ludu⁵”.

Od tamtego czasu termin *kultura* zaczęła być kojarzona z działaniami człowieka w sferach udoskonalających, pielęgnujących i przede wszystkim kształtujących jego ułomną naturę.

W świecie nowożytnym po raz pierwsze nowoczesne pojęcie *kultura* pojawiło się w 1688 r. w dziele Samuela von Pufendorfa „De iure naturae et gentium” – w nim znajdziemy takie słowa, jak te tutaj wymienione: *cultura* lub *cultura animi* na oznaczenie wszelkich wynalazków wprowadzonych przez człowieka (takich jak instytucje społeczne, język, moralność kierowaną przez rozum i obyczaje, moda itp.).

W ciągu wieków *kultura* była coraz częściej używana przez filozofów, a potem i uczonych zajmujących się naukami społecznymi dla wyrażenia wytworów ludzki. Skutkiem tych procesów jest wieloznaczność i duża pojemność znaczeniowa w obrębie rozumienia kultury.

Najłatwiej pokazać to na podstawie wybranych dyscyplin naukowych:

- dla **antropologa** jest to sfera przedmiotów materialnych, zachowań ludzkich, a także instytucje, działalność gospodarczą, zabawę, język i religia;
- dla **archeologa** jest to zbiór rzeczy materialnych znalezionych na miejscu wykopalisk, wykonanych z kamienia, metalu, kości bądź drewna;
- dla **etnografa** są to nie tylko przedmioty materialne, lecz również zachowania ludzkie (jak obyczaje, zwyczaje, obrzędy, pieśni, przysłowia, baśnie, mity, legendy, obrzędy, występujące w jakimś regionie);
- dla **kulturoznawcy** – respektowane przez daną zbiorowość przekonania normatywne i przekonania dyrektywne, które w trybie subiektywno-racjonalnym regulują praktykę społeczną (według Jerzego Kmity);
- dla **psychologa** jest to zbiór, do którego wchodzi zwłaszcza zachowania jednostki, jej myśli, uczucia i reakcje; kultura przejawia się poprzez zbiór umysłowych reguł i motywów postępowania;
- dla **socjologa** jest to wydzielony obszar życia i działalności grup ludzkich.

⁴ Tamże.

⁵ Cyt. za: tamże.

Definicje kultury

W związku z tym, że zjawisko kultury jest rozpatrywane przez wiele dyscyplin naukowych, które stosują swoje parametry badawcze i zasięg badań trudno jest dziś ustalić uniwersalną definicję, jak to jest w przypadku definicji klasycznej. Owe definicje są często rozbieżne, a nawet sprzeczne. Dlatego też rację miał niemiecki filozof Johann Herder, który już w XVIII w. w przedmowie do „Myśli o filozofii dziejów” pisał: *Nie ma nic bardziej nieokreślonego niż słowo kultura*.

Mimo to badacze kultury tworzyli nowe definicje, za każdym razem uwzględniając pewien wycinkowy i konkretny punkt widzenia na kulturę.

Słynny antropolog kultury, Ralph Linton, tak podsumował te starania⁶:

„Istotą wszelkiej definicji kultury jest bowiem to, że wybiera pewne aspekty całego pojęcia oznaczanego owym terminem i kładzie nacisk na nie kosztem innych aspektów. Nacisk ten, a w konsekwencji także wartość definicji, będą zależały od tego, jaki szczególny cel definiujący miał na uwadze. Istnieje wiele możliwości definiowania kultury, a każda jest użyteczna w powiązaniu z dociekaniem określonego rodzaju⁷”.

On sam definiuje ją jako: *Kultura to konfiguracja wyuczonych zachowań i ich rezultatów, których elementy składowe są podzielane i przekazywane przez członków danego społeczeństwa*.

Różne sposoby definiowania kultury zaprezentowali Alfred Kroeber i Clyde Kluckhohn, którzy w rozprawie „Culture. A Critical Review of Concepts and Definitions” zebrali 178 jej określeń oraz 24 adnotacje. Z tego nastąpił podział na 6 różnych typów⁸:

1. Opisowo-wyliczający (nominalistyczny)

Zamieszczone zostały tu definicje prezentujące klasyczną postać wczesnych definicji etnologicznych. Najbardziej znaną z nich, jest popularna i użyteczna, definicja Edwarda Tylora:

„Kultura, czyli cywilizacja, jest to złożona całość, która obejmuje wiedzę, wierzenia, sztukę, moralność, prawa, obyczaje oraz inne zdolności i nawyki nabyte przez ludzi jako członków społeczeństwa”.

Zauważyć można, że Tylor traktował zamiennie pojęcia „kultura” i „cywilizacja”. Inni badacze, którzy zajmowali się kulturą (szczególnie archeologowie, etnografowie i antropologowie kultury) chętnie się odwoływali do tej definicji kultury, bądź ją modyfikowali. Ruth Benedict określiła ją jako:

„Kultura jest to złożona całość zawierająca nawyki nabyte przez człowieka jako członka społeczeństwa”.

Wśród definicji z tego typu warto również przytoczyć definicję antropologa Bronisława Malinowskiego:

„Kultura jest integralną całością składającą się z narzędzi i dóbr konsumpcyjnych, twórczych zasad różnych grup społecznych, ludzkich idei i umiejętności, wierzeń i obyczajów”.

⁶ Tamże.

⁷ Cyt. za: tamże.

⁸ Tamże.

2. Historyczny

Definicje tu umieszczone kładą nacisk na czynnik tradycji jako mechanizm przekazywania dziedzictwa kulturowego.

Stefan Czarnowski stworzył definicję, znakomicie ilustrującą ten właśnie typ:

„Kultura jest dobrem zbiorowym i zbiorowym dorobkiem, owocem twórczego i przetwórczego wysiłku niezliczonych pokoleń (...) Jest nią całokształt zobiektywizowanych elementów dorobku społecznego, wspólnych szeregowi grup i z racji swej obiektywności ustalonych i zdolnych rozszerzać się przestrzennie”.

3. Normatywny

Definicje normatywne akcentują podporządkowanie się zachowań ludzi normom, wzorom, wartościom i modelom.

Temu typowi definicji odpowiada ujęcie kultury, zaproponowane przez Alfreda Kroebera i Talcotta Parsonsa:

„Kultura to przekazane i wytworzone treści i wzory wartości, idei i innych symbolicznie znaczących systemów, będące czynnikami kształtującymi ludzkie zachowania oraz wytwory stanowiące produkt zachowania”.

Również w tym duchu kulturę definiuje już wspomniany Ralph Linton:

„konfiguracja wyuczonych zachowań i ich rezultatów, których elementy składowe są podzielane i przekazywane przez członków danego społeczeństwa”.

4. Psychologiczny

Definicje psychologiczne skupiają uwagę na psychicznych mechanizmach kształtowania się kultury. Analizują one mechanizmy uczenia się, formowania nawyków kulturowych, internalizacji norm obowiązujących w danej zbiorowości i wartości uznawanych przez tę zbiorowość, jak również wpływ kultury na kształtowanie osobowości jednostek. Główny nacisk kładziony jest na uczenie się i naśladowanie jako procesy przyswajania kultury.

Definicje dla tego typu sformułował Stanisław Ossowski:

„Kultura jest pewnym zespołem dyspozycji psychicznych przekazywanych w łonie danej zbiorowości przez kontakt społeczny i uzależniony od całego systemu stosunków międzyludzkich”.

5. Strukturalny

Definicje zebrane dla tego typu interesują się głównie strukturą konkretnej kultury, a więc jej zasadniczymi elementami oraz ich wewnętrznymi powiązaniem.

Wyróżnia się cztery kategorie elementów kultury:

- materialno-techniczne,
- społeczne,
- ideologiczne,
- psychiczne (dotyczące uczuć i postaw).

6. Genetyczny

Definicje te skupiają swoją uwagę na problemie genezy kultury, wyjaśniają jej pochodzenie. Definicje te można podzielić na dwie grupy:

- dotyczące wewnętrznego rozwoju kultury, wylaniania się jednych (wyższych) form z form innych wcześniejszych (uważanych za niższe),
- dotyczące problemu wylaniania się kultury z natury oraz związkami, różnicami i przeciwieństwami między tymi definicjami⁹.

Podstawowe pojęcia związane z kulturą

Kulturę można opisywać na wiele sposobów. W rozumieniu **wartościującym**, bądź **opisowym**. To pierwsze rozumienie odwołuje się do kultur *lepszych* i *gorszych*, *wyższych* i *niższych*, *bardziej* lub *mniej* cywilizowanych. Opisowe nie wartościują zjawisk.

Z powyższymi dwoma rodzajami rozumienia kultury związane są dwa podobne, ale różniące się przymiotniki: **kulturalny** (kategoria wartościująca) i **kulturowy** (kategoria opisowa).

Różnicę pomiędzy nimi dobitnie obrazuje przykład ulicznego graffiti. Zachowanie młodych graffitiarzy, malujących na murach czy wagonach kolejowych, trudno nazwać zachowaniem kulturalnym (często określa się je jako akt wandalizmu), lecz na pewno jest ono zjawiskiem kulturowym. Nie zawsze pojęcia te są ze sobą sprzeczne, np. o dziełach Vincenta van Gogha powiemy, że są zarówno zjawiskiem kulturalnym jak i kulturowym.

Według **atrybutywnego** rozumienia kultury jest ona cechą stałą i stanowi atrybut ludzkości jako całość (ujęcie holistyczne) lub poszczególnego człowieka jako przedstawiciela gatunku *homo sapiens* (ujęcie jednostkowe).

Według **dystributywnego** rozumienia kultury jest ona rozumiana jako zbiór cech kultury określonej zbiorowości, np.: Polaków, sportowców, uczniów czy nauczycieli.

Funkcjonalizm Bronisława Malinowskiego oraz pierwotna wersja psychoanalizy Zygmunta Freuda. Ten pierwszy traktował kulturę jako formę zaspokajania ludzkich potrzeb - *środkiem do celu*. Z kolei ten drugi dowodził, że kultura jest odpowiedzią na ludzkie potrzeby.

Kultura a cywilizacja

Edward Tylor stosuje te pojęcia zamiennie. Natomiast inni podają różnice pomiędzy nimi. Według Alfreda Webera cywilizacja to efekt dążenia do racjonalizacji życia ludzkiego i adaptacji do zewnętrznych warunków (elementami cywilizacji są wszelkie wynalazki i udoskonalenia techniczne). Podczas gdy:

kultura sytuuje się poza sferą wymogów adaptacyjnych, tam, gdzie zaczyna się kształtowanie naszego życia przez wyznaczanie mu celów, których nie da się wyprowadzić z potrzeby dalszej egzystencji albo lepszego zaspokajania naturalnych potrzeb życiowych.

Lewis Morgan określał jako cywilizację najwyższe stadium rozwoju ogólnie rozumianej kultury (stadium to następowało po etapie *dzikości i barbarzyństwa*).

Różnorodność kultur

Kultura jest niezbywalnym atrybutem człowieka i wszystkich społeczności tworzonej przez gatunek ludzki. Ze względu na wielką różnorodność dziejów człowieka jest ona bardzo niejednolita. Różne okresy historyczne i zmienną obszarowość geograficznych miały decydujący wpływ na rodzaj wytworów ludzkich oraz konstruowanie systemów norm i wartości. Nauki społeczne i inne dyscypliny humanistyczne starają się klasyfikować pewne typy kultur. Nie uciekają od specyficznej nomenklatury nadając im nazwy specyficzne ze względu na miejsce, czas bądź ogólny typ opisywanej kultury¹⁰.

⁹ Cyt. za: tamże.

¹⁰ Tamże.

Wybrane ogólne typy kultur:

- kultura darów
- kultura duchowa
- kultura języka
- kultura ludowa
- kultura masowa
- kultura materialna
- kultura narodowa
- kultura polityczna
- kultura elitarna
- kultura oficjalna
- kultura regionalna

Systemy kultury:

- kultura oralna i piśmienna
- kultura elektroniczna
- kultura druku
-

Niektóre szczególne typy kultur:

- kultura aszelska
- kultura badaryjska
- kultura cykladzka
- Kultura esperanta
- kultura halsztacka
- kultura hawajska
- kultura Islandii
- kultura Kanady
- kultura lużycka
- kultura magdaleńska
- kultura minojska
- kultura mustierska
- kultura mykeńska
- kultura Olduvai
- kultura Olmeków
- kultura świderska
- kultura azylska¹¹

Istotne cechy kultury

Kultura związana jest z **człowiekiem** – bez człowieka kultura nie ma racji bytu. Jest zjawiskiem **społecznym** i **powtarzalnym** (naukowiec, który nie ujawni swego wynalazku szerszemu gronu, nie włączy go tym samym do elementów kultury, ale po pewnym czasie może to zrobić inny badacz, który niezależnie od niego doszedł do tych samych wniosków). Kultura jest zbiorem zjawisk **wyuczonych**, czyli przekazywanym na drodze wychowania i uczenia się, a nie za pośrednictwem genów.

¹¹ Na podstawie: tamże.

Kultura ma dwoisty charakter **czasowy** i **przestrzenny**. Jest właściwym sobie **systemem**, zatem każda pojedyncza kultura ma własną wewnętrzną logikę. Kultura jest też swoistym **mechanizmem adaptacyjnym** człowieka.

Jest pośrednikiem między człowiekiem, a środowiskiem, które ten zamieszkuje.

Plaszczyzny zjawisk kulturowych

- **Materialna** – każde zjawisko kulturowe musi mieć wymiar materialny.
- **Behawioralna** – zjawiska kulturalne są związane (nierozzerwalnie) z zachowaniami motorycznymi (**wewnętrznymi**, czyli przeżyciami, odczuciami, bądź wypowiedziami lub **zewnątrznymi**, czyli czynnościami związanymi z tworzeniem i odbiorem dzieła kulturowego).
- **Psychologiczna** – w tym ujęciu ważne są: wartościowanie, oceny, postawy, motywy i znaczenia nadawane przez człowieka przedmiotom materialnym i zachowaniom.
- **Aksjonormatywna** – w kulturze normy i wartości¹².

Każdy autor zajmując się wielkim tematem musi ulec pewnym uproszczeniom. Nie inaczej będzie i tym razem. Mówiąc o Poznaniakach, należy mieć na uwadze nie tylko wielkie osoby, które urodziły się w tym mieście. Lecz takie postaci, które były związane z tym miastem lub regionem i wyraźnie w ich życiorysach odbił się epizod poznański. Jest to poza urodzeniem i śmiercią, działalność naukowa, pobyt, który miał wpływ na dalszą przyszłość lub odwrotnie – osiadła tutaj po swoich sukcesach taka osoba, to też Poznaniak.

Kryteria zostały tak obrane, aby rzeczywiście nie zostały pominięte osoby, o których możemy powiedzieć, iż są *Poznaniakami*, a nie koniecznie tylko *Poznańczykami*.

W tym miejscu należy też się odwołać do terminu *Poznańczyk*.

Znać, że tu byli Poznańczanie – powiedzieć miał, widząc setki trupów po bitwie pod Podczapami - podczas walk o Lwów w 1919 r. - niejaki pułkownik Mączyński¹³.

Juliusz Słowacki pisał:

„Toż to są ludzie, mospanie,
Prawdziwe światu lamparty,
Gdy się bić, to nie na żarty,
To nie muchy bić na ścianie,
Lecz łby! - vivat Poznańczanie!

Toż to ludzie w Bożostanie,
A pełni są ekonomii,
Bo choć chcą antynomii,
To mają też i poznanie,
Że źle, jak broni nie stanie.

I haj! vivat Poznańczanie!¹⁴”

¹² Tamże.

¹³ „Poznańczyk - z pasją o Poznaniu”, <http://www.poznanczyk.com/>

¹⁴ Cyt. za: tamże.

W „Podręczniku Poznańczyka”, autorstwa M. J. Januskiewicza i A. Pleskaczyńskiego, znalazła się niniejsza definicja:

„Poznańczyk, to ktoś, kto identyfikuje się z Poznaniem poprzez wartości, które przez całe wieki to miasto wykreowało – z rzetelnością, pracowitością i patriotyzmem. To ktoś, kto kocha to miasto, ale również dostrzega jego ułomności i angażuje się w ich pokonanie. Nie musi być wcale wyzuty z fantazji i romantycznych uniesień, bo przecież Poznańczykami byli jakże często romantyczni właśnie, choć nie pozbawieni trzeźwości umysłu, wizjonerzy, tacy jak książę Przemysł I, Edward hrabia Raczyński, prezydent Cyryl Ratajski...¹⁵”.

Jest to bardzo trafna i wymowna definicja.

Skoro poznaliśmy podstawowe kryteria i wiemy, kim jest Poznańczyk oraz znamy warunki wyżej przedstawione w obszarze kultury, postrzegajmy ją szeroko, więc jako wytwór umysłowy człowieka, który urzeczywistnił się w postaci stworzenia dzieł i traktatów filozoficznych, historycznych, literackich itd. – kategoria nauka. Inną będą wytwory należące do świata zmysłów: sztuka i muzyka – nieodłączne elementy kultury¹⁶.

Nie można zapomnieć o świecie rzeczy pragmatycznych, zatem całe spektrum wynalazków, które pozwoliły człowiekowi iść do przodu i ułatwić jemu życie codzienne. Będzie to świat techniki, jak i twórczego oddziaływania przyrody na człowieka, a nie człowieka na przyrodę. Oczywiście jest to zbiór znów schematyczny, ale stanie się on bardziej pogłębiony przy omawianiu konkretnych osób.

W tym ujęciu kulturą będą wszystkie wartości, które służą dobru każdego człowieka i wzmacniają jego człowieczeństwo. Nie da się lepiej tego ująć, niż powiedzieć to wprost:

Przedmiotem kultury będzie wszystko to, co przyjmie czysty i szlachetny skarbiec ludzkości, co odrzuci to znaczy, że nigdy nim nie było. Historia nie raz pokazała, co przetrwało, a co zginęło w czeluściach i mrokach przeszłości.

W kolejnej części (numer II) przyjrzymy się pierwszej kategorii¹⁷ wybitnych i cenionych Poznaniaków (nie tylko znanych, bo to nie jest tekst tego pokroju), którzy faktycznie wnieśli swoim postępowaniem, a także życiowymi czynami niezatarty ślad człowieczeństwa oraz na zawsze wpisali się w historię miasta Poznania i obraz wartości całego świata¹⁸...

¹⁵ Cyt. za: tamże.

¹⁶ Często mówi się o nierozłącznej triadzie: kultura, sztuka i muzyka, nawet jeśli tak jest – to te (dwie) ostatnie zaliczają się do pierwszej (sie!).

¹⁷ W następnych numerach będzie mowa o kolejnych sylwetkach – jest to zabieg celowy, ponieważ zamieszczenie wszystkich wybranych osób wytworzyłoby u odbiorcy rozmycie informacyjne, a tak przybliżając ich systematycznie, daje to większą gwarancję zapamiętania tych postaci, a przecież o to chodzi. Po drugie z szacunku do ich roli dziejowej należy dokonać to w sposób godny i subtelny, aby nie zepsuć tego piękna duchowego.

¹⁸ Pierwotnie autor tekstu chciał już w części I podać spis omawianych osób. Miał być ułożony w oparciu o kategorie tematyczne. Jednak po głębszym zastanowieniu zaniechał tego czynu, aby nie odebrać czytelnikowi wartości poznawczych i oczekiwania na kolejne biogramy wybitnych Poznaniaków zasłużonych dla kultury świata.

Hasło *kultura* w innym ujęciu:

„Kultura [lac.], jeden z najbardziej popularnych terminów nauk humanistycznych i społecznych (określanych przez niektórych teoretyków jako nauki o kulturze w odróżnieniu od nauk o przyrodzie), a także języka potocznego, w którym jednak ma zwykle inne znaczenie i silne zabarwienie wartościujące.

W znaczeniu najszerszym kultura obejmuje to wszystko, co w zachowaniu się i wyposażeniu członków społeczeństw ludzkich stanowi rezultat zbiorowej działalności. Mówi się też o kulturze jako tym, co w zachowaniu się ludzkim jest wyuczone – w odróżnieniu od tego, co biologicznie odziedziczone. W zastosowaniach pierwotnych słowo kultura odnosiło się głównie do uprawy roli, dość wcześnie jednak zaczęło być stosowane metaforycznie (np. przez Cycerona, który pisał również o „kulturze duszy”) do innych dziedzin,

w których starania ludzkie prowadzą do poprawy stanu wyjściowego. Przez stulecia używany w tym drugim znaczeniu jedynie sporadycznie, termin kultura zyskał pewną popularność w XVIII w., kiedy był odnoszony zwłaszcza do moralnego i umysłowego doskonalenia się człowieka; szeroko, choć jeszcze nie powszechnie, zaczął być stosowany w XIX w., oznaczano nim całokształt tak duchowego, jak i materialnego dorobku społeczeństwa. W tym znaczeniu używano go na ogół zamiennie z terminem cywilizacja, od którego później odróżniano go jako określenie dorobku raczej duchowego niż materialnego. W XX w. upowszechniła się tendencja do ujmowania kultury przede wszystkim jako zespołu wzorów rozwiązywania problemów charakterystycznego dla danego społeczeństwa, wzorów postępowania itp.

W nauce sformułowano wiele definicji kultury. Różni autorzy, różne dyscypliny naukowe (np. filozofia kultury, historia kultury, antropologia kulturowa, socjologia, etnografia) i różne szkoły naukowe (np. ewolucjonizm, funkcjonalizm, strukturalizm) skupiały uwagę na poszczególnych aspektach kultury — zależnie od stawianych celów badawczych i całości zapatrywań na życie społeczne. Uzgodnienie różnych teorii kultury okazuje się zazwyczaj niemożliwe mimo prób stworzenia jednolitej dyscypliny naukowej, której zadaniem byłoby badanie kultury i zintegrowanie całości wiedzy z tego zakresu (kulturoznawstwo). Różnice między podejściami są niekiedy bardzo duże. Po pierwsze, dla jednych badaczy kultury najważniejsze jest uwydatnienie tego wszystkiego, co nie jest „naturą” i odróżnia społeczeństwa ludzkie od społeczeństw zwierzęcych (dopiero niedawno zaczęto mówić także o kulturze tych ostatnich), podczas gdy dla innych najważniejsze jest uwydatnienie różnic między społeczeństwami ludzkimi, z których każde wytwarza właściwe sobie wierzenia, wzory postępowania, praktyki, instytucje itd. Po drugie, dla jednych badaczy (przeważają oni we współczesnych naukach społecznych) termin kultura nie ma charakteru wartościującego (każda trwała zbiorowość ma swoją kulturę i chodzi o to, aby uchwycić jej cechy), podczas gdy dla innych jest on terminem wartościującym i odnosi się jedynie do tych jednostek i grup, które stały się „kulturalne”, tj. wzniosły się powyżej poziomu „prymitywizmu”, „dzikości”, „barbarzyństwa” itp. (tym samym można mówić o kulturach „wyższych” i „niższych”). Po trzecie, dla jednych badaczy kultura jest kategorią niezwykle szeroką (tzw. globalne pojęcie kultury), obejmującą np. całokształt duchowego i materialnego dorobku społeczeństwa, przekazywanych z pokolenia na pokolenie wierzeń i praktyk jego członków, przyjętych przez nich wzorów postępowania itd., podczas gdy dla innych kultura to jedynie wycinek owej całości (piśmiennictwo, teatr, muzyka itp.), do którego nie należą np. nauka czy technika. Rozległość problematyki kultury (zwłaszcza rozumianej globalnie) sprawiła, iż wielokrotnie podejmowano próby jej uszczegółowienia drogą wyodrębniania różnych typów kultury (tradycyjna, ludowa, nowoczesna, masowa itp.), różnych jej sfer, aspektów (np. materialna, duchowa, społeczna) czy takich jej względnie odrębnych dziedzin, jak kultura polityczna, ekonomiczna, prawna, literacka, artystyczna itd.”; hasło „kultura”, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3928887>

Dzieje Grodu Przemysła©

Dzieje Grodu Przemysła©

Dzieje Grodu Przemysła©